

Maciej ŁUCZAK*
Julian JAROSZEWSKI**

Zbigniew Czajkowski – praktyk i teoretyk szermierki

*Sławę ludzi winno się mierzyć zawsze
środkami, których używali do jej zdobycia.*
François de La Rochefoucauld¹

*Szczęście piękne jest w rzeczywistości,
jeszcze piękniejsze w marzeniach, ale
najpiękniejsze we wspomnieniach.*
Zbigniew Czajkowski²

Streszczenie

Profesor Zbigniew Czajkowski jest cenionym trenerem szermierki i nauczycielem akademickim znanym nie tylko w Polsce, ale też poza jej granicami. Posiada ogromny dorobek metodyczno-szkoleniowy i naukowy z zakresu szeroko pojętych nauk o kulturze fizycznej. Wyjątkowej bystrości umysłu zawdzięcza sukcesy w rywalizacji sportowej. Jako zawodnik wywalczył brązowy medal drużynowych mistrzostw świata w szabli w 1953 r., a w pracy trenerskiej m.in. jego wychowanek Egon Franke zdobył pierwszy w historii polskiego floretu tytuł mistrza olimpijskiego.

W czasie kierowania Zakładem Szermierki znacznie pomnożył dorobek naukowy, zapoczątkowany już w 1951 r. Wydał ponad trzydzieści książek zarówno w kraju, jak i poza jego granicami, np. w USA i w Niemczech, dotyczących teorii i metodyki szermierki, psychologii, pedagogiki,

* Dr hab. prof. AWF, Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu.

** Dr, Wydział Kultury Fizycznej i Ochrony Zdrowia, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie.

¹ http://www.staff.amu.edu.pl/~vetulani/tadeusz/life/kopia_prezentacja_popielno_TV.pdf; Motto użyte przez Jerzego Zwolińskiego w biogramie zamieszczonym w tomie *Karty z dziejów zootechniki polskiej*, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1973.

² Zbigniew Czajkowski, *Wielki jubileusz szermierki w Gliwicach*, motto, maszynopis w zbiorach M. Łuczaka.

teorii treningu, itp. Opracował podział reakcji psycho-motorycznych (odpowiedzi czuciowo-ruchowe proste, złożone, tzn. z wyborem, różnicowe, intuicyjne, przewidziane, nieświadomione itp.).

Prowadził liczne kursy, wykłady i seminaria na zagranicznych uczelniach i w ośrodkach sportowych, m.in. w USA, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Szwajcarii, Holandii, Czechach, Austrii, Rosji, na Ukrainie. Wyszkolił stu kilkudziesięciu trenerów szermierki, którzy z powodzeniem pracują w kraju i za granicą.

W 1991 r. Zbigniew Czajkowski przeszedł na emeryturę. Nadal jednak pracuje w AWF w Katowicach. Prowadzi zespół szermierki, studium trenerskie, liczne kursy trenerskie i instruktorskie oraz wykłady w formie konwersatorium dla studentów AWF.

Profesor interesuje się wieloma dziedzinami niezwiązanymi z szermierką – historią mundurów i broni, dziejami ziemi przemyskiej, muzyką orientálną, fotografią, polityką, dziełami Moliera itd. Jest zapalonym turystą i miłośnikiem przyrody.

Do dziś Profesor tryska humorem i dowcipem. Wyznaje zasadę, że ten się starzeje, kto ma na to czas i ochotę.

Słowa kluczowe: historia sportu, szermierka, biografia, szermierz.

Uwagi wstępne

Celem pracy jest ukazanie życia i działalności oraz znalezienie motywów aktywności Zbigniewa Czajkowskiego. Przywołując ważne wydarzenia związane z działalnością sportową, zawodową, społeczną profesora Z. Czajkowskiego, na podstawie wybranych dokumentów osobistych, wywiadów, relacji pisemnych, literatury popularnonaukowej, opublikowanych przez niego monografii, autorzy starali się uzupełnić wątki skrótowo przedstawiane w innych opracowaniach.

Wśród wybitnych szablistów i florecistów, trenerów i badaczy szermierki, którzy w sposób wybitny przysłużyli się do rozwijania i propagowania sportowego fechtunku na szable, florety i szpady, na czołowym miejscu powszechnie wymienia się prof. dra, dra honoris causa, fechtmistrza Zbigniewa Czajkowskiego, nauczyciela o szerokich horyzontach i wszechstronnych zainteresowaniach, pamiętając, że był on także autorem wielu książek poświęconych teorii i metodyce szermierki, nauczaniu techniki sportowej, motywacji, psychologii i pedagogice, nawykowi czuciowo-ruchowym, unowocześnieniu nazewnictwa i podziałowi działań szermierczych, organizatorem wielu kursów szkoleniowych, orędownikiem wprowadzania nowej broni w szermierce kobiet (szpady), animatorem życia sportowego i społecznikiem wykraczającym swymi działaniami poza teren Śląska.

Na temat życia i działalności Zbigniewa Czajkowskiego napisano wiele prac naukowych i popularnonaukowych. Są wśród nich nie tylko artykuły zamieszczone w różnych czasopismach, folderach, programach zawodów, ale także masyneopisy prac magisterskich etc. Wśród autorów opracowań przydatnych do ukazania postaci Z. Czajkowskiego – wybitnego praktyka i teoretyka – wymienić należy Zbigniewa Borysiuka, Wacława Petryńskiego, Henryka Marca, Kazimierza Marcinka, Ryszarda Szustera, Zbigniewa Koerbera, Anitę Horbac, Wojciecha Marczaka, Macieja Tomczaka, Macieja Łuczaka i innych. Ten ostatni

na temat działalności naukowo-badawczej i pracy w sporcie Z. Czajkowskiego opublikował kilkanaście prac, m.in. w czasopiśmie „Szermierz”, adresowanym do zawodniczek i zawodników uprawiających szermierkę, trenerów, działaczy, sympatyków, miłośników dziejów białej broni i wybitnych postaci tego sportu³. Dokonania dydaktyczno-naukowe opisywał także w czasopismach naukowych poświęconych problematyce związanej z naukami o kulturze fizycznej. Były to „Człowiek i Ruch – Human Movement” wydawany we Wrocławiu⁴, „Zeszyty Metodyczno-Naukowe” Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach⁵, „Rocznik Naukowy” AWF i S w Gdańsku⁶, warszawski „Sport Wyczynowy”⁷, „Antropomotoryka” redagowana przez ośrodek krakowski⁸. Skrótowe biografie o Z. Czajkowskim zamieszczono też w kilku pracach anglojęzycznych i niemieckojęzycznych. Są to monografie autorstwa Z. Czajkowskiego wydane w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej⁹, Niemczech¹⁰ i w Polsce¹¹. Ponadto M. Łuczak pokusił się o kilka recenzji książek Z. Czajkowskiego¹². Z. Bo-

³ M. Łuczak, *Jubileusz Profesora Zbigniewa Czajkowskiego w 80 rocznicę urodzin*, „Szermierz” 2001, nr 1–2, s. 4–7.

⁴ Tenże, *Jubileusz Profesora Zbigniewa Czajkowskiego – w 80 rocznicę urodzin*, „Człowiek i Ruch – Human Movement” 2001, nr 2, s. 5–8.

⁵ Tenże, *Jubileusz 80-lecia dr Zbigniewa Czajkowskiego*, „Zeszyty Metodyczno-Naukowe AWF w Katowicach” 2001, s. 5–19.

⁶ Tenże, *Profesor dr Zbigniew Czajkowski – wybitny szermierz, trener, teoretyk, działacz i człowiek*, „Rocznik Naukowy” AWF i S w Gdańsku, 2002, t. 13, s. 167–172.

⁷ Tenże, *Profesor Zbigniew Czajkowski 80. rocznica urodzin*, „Sport Wyczynowy” 2000, nr 11–12, s. 123–128.

⁸ Tenże, *Siedemdziesiąt lat działalności szermierczej Zbigniewa Czajkowskiego*, „Antropomotoryka” 2005, vol. 15, nr 32, s. 117–118.

⁹ Tenże, *His Colourful, Adventurous and Successful Life*, [w:] Z. Czajkowski, *Understanding Fencing. The Unity of Theory and Practice*, Staten Island: SKA SwordPly Books, 2005, s. 8–11; tegoż, *His Colourful, Adventurous and Successful Life*, [w:] Z. Czajkowski, *Understanding Fencing. The Unity of Theory and Practice*, SKA SwordPlay Books, New York 2006, s. 8–11.

¹⁰ Tenże, *70 Jahre im Fechtsport aktiv – Das bunte, abenteuerliche und erfolgreiche Leben des Zbigniew Czajkowski*, [w:] Z. Czajkowski, *Fechten Ferstehen – in die Einheit von Theorie und Praxis*, Verlag Antiquariat Bergische Bücherstube 2010, s. 13–18. von J. Mewes, Z. Czajkowski, R. Donke und S. Isbanner von Antiquariat Bergische Bücherstube.

¹¹ M. Łuczak, *Zbigniew Czajkowski: 80 Year Jubilee – The Colourful, Adventurous and Successful Life*, [w:] *Teoria, praktyka i metodyka szermierki: wybrane zagadnienia (Theory, practice and methodology of Fencing: chosen aspects)*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Katowice 2001, s. 240–243.

¹² M. Łuczak, *Recenzja podręcznika „Teoria, praktyka i metodyka szermierki: wybrane zagadnienia (Theory, practice and methodology of fencing: chosen aspects)” Zbigniewa Czajkowskiego*, „Antropomotoryka” 2002, nr 23, s. 77–83; tegoż, *Recenzja podręcznika Zbigniewa Czajkowskiego pt. „Teoria, praktyka i metodyka szermierki: wybrane zagadnienia (Theory, practice and methodology of fencing: chosen aspects)”*, „Człowiek i Ruch – Human Movement”, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej, Wrocław 2002, nr 6; tegoż, *Recenzja książki Zbigniewa Czajkowskiego: „Taktyka i psychologia w szermierce”*, „Studies in Physical Culture and Tourism” 2009, vol. 16, nr 4, s. 449–453.

rysiuk¹³, promując sylwetkę Z. Czajkowskiego, swoje artykuły zamieścił w wydawnictwie jubileuszowym poświęconym 40-leciu Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach oraz w kwartalniku Klubu Szermierczego „Wrocławianie” „Szermierz”¹⁴ – popularyzującym fechtunek na białą broń i dokumentującym sukcesy sportowe szermierzy z Wrocławia oraz ważne wydarzenia polskiej szermierki¹⁵. Również Waław Petryński ukazał w ciekawym świetle postać Z. Czajkowskiego, w formie artykułów i recenzji jego książek. Wśród nich zasługuje na uwagę wydrukowany w „Antropomotryce” pt. *Zbigniew Czajkowski: fechtmistrz, profesor*¹⁶ oraz recenzja pracy *Zrozumieć szermierkę*¹⁷. Postać Z. Czajkowskiego przedstawiali też znani dziennikarze związani m.in. z dziennikiem „Sport” wydawanym w Katowicach. Ryszard Szuster zaprezentował wywiad¹⁸, a Henryk Marzec zamieścił biogramy Z. Czajkowskiego w swoich monografiach związanych z jubileuszami śląskiej szermierki¹⁹. Krótką biografię Z. Czajkowskiego przygotował także Kazimierz Marcinek w *Leksykonie polskiej szermierki*²⁰ oraz Z. Koerber²¹. Wiele ciekawych wątków z życia Z. Czajkowskiego zawarł w swym artykule Z. Borysiuk. Jednak cechą charakterystyczną pozostałych opracowań wymienionych autorów jest ich syntetyczny depozyt faktograficzny, dotyczący życia i działalności Profesora. Skróty życiorysu można znaleźć także w broszurach wydanych w kraju, jak np. Grzegorza Muzi pt. *GKS „Piast” Gliwice – złota sekcja. 65 lat historii*²², i w książkach zagranicznych autorów, m.in. Brytyjczyka Richarda Cohena²³, autora monografii *By the Sword, Gladiators, Musketeers, Samurai, Warriors, Swashbucklers, and Olym-*

¹³ Z. Borysiuk, *Wielki jubileusz Profesora Zbigniewa Czajkowskiego*, [w:] M. Ponczek (red.), *Czterdziestolecie Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach*, Katowice 2010, s. 463–474.

¹⁴ *O Klubie i kwartalniku Szermierz*, „Szermierz” 2011, nr 1.

¹⁵ Z. Borysiuk, *Jubileusz doktora honoris causa Profesora Zbigniewa Czajkowskiego*, „Szermierz” 2011, nr 1.

¹⁶ W. Petryński, *Zbigniew Czajkowski: fechtmistrz, profesor*, „Antropomotryka” 2005, vol. 15, nr 32, s. 119–122.

¹⁷ W. Petryński, *Zrozumieć szermierkę. Understanding Fencing*, „Antropomotryka” 2005, vol. 15, nr 32, s. 111–114.

¹⁸ R. Szuster, *Profesor niezwykajny. Życiorys klingą kreślony*, „Sport” z 7.01.1986, nr 4, s. 4.

¹⁹ H. Marzec, *Historia medalami pisana. 75 lat śląskiej szermierki*, Śląski Okręgowy Związek Szermierczy, Katowice 2002; tegoż, *Medalowe riposty. 80 lat śląskiej szermierki*, Śląski Związek Szermierczy, Katowice 2007; tegoż, *85 lat śląskiej szermierki*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2012; *60 lat Szermierki w Gliwicach*, [b.m.r.w.].

²⁰ K. Marcinek, *Leksykon polskiej szermierki, historia – ludzie – medale*, Warszawa 2012, s. 132–133.

²¹ Z. Koerber, *Sześćdziesiąt lat działalności w szermierce Zbigniewa Czajkowskiego*, „Refleks” 1995, nr 2–3, s. 6.

²² Książka ta zawiera dzieje szermierki i wiele ciekawych zdjęć ze Zbigniewem Czajkowskim. Autor podkreśla w niej zasługi Antoniego Franza w tworzeniu sekcji oraz wielokrotnie wspomina o Z. Czajkowskim.

²³ R. Cohen, *By the Sword, Gladiators, Musketeers, Samurai, Warriors, Swashbucklers, and Olympians*, Modern Library Paperbacks, Pan Books 2002, s. 421–422; [http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Cohen_\(fencer\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Cohen_(fencer)).

pians, oraz szwedzkiego fechtmistrza Claudiusa Wackermanna, twórcy *Histoire des Maîtres d'Armes, Préface de Maître Gérard Six*²⁴.

Zdecydowanie szerszy zakres treściowy i faktograficzny zawarty jest w pracach magisterskich poświęconych aktywności profesora Z. Czajkowskiego w różnych sferach życia i działalności. Napisali je studenci Anita Horbacz²⁵ i Wojciech Marczak – z AWF w Katowicach²⁶, oraz Maciej Tomczak – z AWF w Poznaniu²⁷.

Ważną podstawę źródłową do przygotowania artykułu stanowiły źródła narracyjne (historiograficzne), a wśród nich autobiografie, notatki, laudacje, fotografie, dokumentacja dokonań na niwie naukowej, sportowej, trenerskiej, oraz czasopisma. Posiłkując się metodami indukcyjną i dedukcyjną, w niniejszym artykule podjęto też próbę dokonania charakterystyki monografii napisanych przez Z. Czajkowskiego.

Młode lata i edukacja szkolna

Zbigniew Czajkowski urodził się 5 lutego 1921 r. w Modlinie, jako syn Bolesława i Władysławy Schreibert pochodzącej z rodziny austriackiej²⁸. Ojciec był oficerem Wojska Polskiego. Podczas pierwszej wojny światowej walczył w I Brygadzie Legionów, a później brał udział w walkach z bolszewikami i Ukraińcami. Po wojnie powierzono mu funkcję oficera X Pułku Saperów w Dowództwie Okręgu Korpusu nr 10 w Przemyślu²⁹, a następnie komendanta fortyfikacji w Przemyślu³⁰.

Po 1918 r. rodzina Czajkowskich parokrotnie zmieniała miejsce zamieszkania (z uwagi na służbę ojca), toteż Zbigniew Czajkowski do szkoły powszechnej uczęszczał w kilku miastach. Naukę rozpoczął w Przemyślu, w Nowym Targu uczył się przez okres dwóch lat, a w Chorzowie na Śląsku ukończył szkołę na poziomie podstawowym³¹. Atmosfera domu rodzinnego wpływała pobudzająco

²⁴ C. Wackermann, *Histoire des Maîtres d'Armes, Préface de Maître Gérard Six*, Académie d'Armes de Suède, Plein Chant 2009, s. 147.

²⁵ A. Horbacz, *Profesor Zbigniew Czajkowski, jego metody treningowe i wychowanie*, AWF Katowice, Katowice 1989.

²⁶ W. Marczak, *Zbigniew Czajkowski, życie prywatne, działalność zawodnicza, trenerska i dydaktyczno-naukowa*, praca magisterska, AWF Katowice, Katowice 2008.

²⁷ M. Tomczak, *Życie i działalność (sportowa i naukowa) Zbigniewa Czajkowskiego*, praca magisterska, AWF Poznań, Poznań 2002.

²⁸ Zbigniew Czajkowski był drugim z synów B. i W. Czajkowskich. Starszy brat Zbigniewa urodził się w 1916 r. i miał na imię Stanisław. Zbigniew Czajkowski miał też siostrę.

²⁹ http://officersdatabase.appspot.com/officer/Czajkowski_Boles%C5%82aw_I_1893_mjr._st._spocz._Czajkowski_Boles%C5%82aw_ur._24.8.1893_10_p._saper%C3%B3w_Zarz._Fort._Przemy%C5%9B_VM_5_KW_4.

³⁰ Relacja ustana Zbigniewa Czajkowskiego z dnia 16 marca 2014 r.; M. Tomczak, dz. cyt., s. 10.

³¹ W. Marczak, dz. cyt., s. 8.

na młody umysł i odegrała istotną rolę w kształtowaniu osobowości Zbigniewa Czajkowskiego³². Jego zainteresowanie różnymi dyscyplinami sportu (biegami, skokami i innymi formami współzawodnictwa), a zwłaszcza szermierką na szable, wpłynęło na wybór dalszej ścieżki edukacyjnej. W 1934 r., mając 13 lat, rozpoczął naukę w Korpusie Kadetów nr 1 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Szkoła charakteryzowała się wysokim poziomem nauczania w zakresie gimnazjum i liceum³³. Korpus Kadetów ukończył jako prymus w 1939 r., uzyskując równocześnie świadectwo maturalne.

Trudne lata wojenne

Wojna zastała Zbigniewa Czajkowskiego pod Baranowiczami, gdzie przebywał na obowiązkowym miesięcznym obozie junackich hufców pracy. We wrześniu 1939 r., po agresji hitlerowskiej, gdy do Baranowicz zbliżali się Niemcy, wraz kolegami rozpoczął ucieczkę przed wrogiem. Jednak po napadzie Sowietów na Polskę, w dniu 17 września, znalazł się w potrzasku. Rozpoczął wędrówkę z kolegami przez bagna, lasy, doświadczając ostrzałów i bombardowań zarówno ze strony Niemców, jak i Sowietów oraz białoruskich komunistów. Wstąpił więc do oddziału składającego się z młodzieży i marynarzy Floty Pińskiej i na Polesiu podjął walkę z okupantem radzieckim z zamiarem przedostania się na zachód, celem dołączenia do polskich oddziałów. Oddział otoczono i rozbito, a Z. Czajkowski razem z czterema kolegami trafił do niewoli białoruskich partyzantów, którzy chcieli ich powiesić. Wkrótce jednak wszystkich uwolniono³⁴.

W październiku 1939 r. przedostał się do Lwowa. Tam do kwietnia 1940 r. wraz z grupą Polaków oczekiwał na przerzut do Rumunii³⁵. Gdy tylko nadarzył się odpowiedni moment, wraz pięcioma kolegami i przewodnikiem próbował przekroczyć granicę rumuńską. Po całonocnej jeździe pociągiem do Śniatynia³⁶ (w którym stacjonowały oddziały Narodniego Komissariatu Wnutriennych Dieł – Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych) musieli wyskoczyć z jadącego pociągu, a dalej w strugach deszczu przez kilka godzin przedzierali się do rzeki Czeremosz, wytyczającej granicę Polski z Rumunią. Kilkadziesiąt metrów od posterunków rumuńskich wraz kolegami został otoczony i pojmany przez żoł-

³² Relacja ustna Zbigniewa Czajkowskiego.

³³ A. Horbacz, dz. cyt., s. 5. Program szkoły miał profil ogólnokształcący. W nurcie wojskowym realizowane były ćwiczenia i wyszkolenie wojskowe. Program sportowy zawierał wychowanie fizyczne i sport (m.in. lekką atletykę, gry, szermierkę, narciarstwo, łyżwiarstwo i boks).

³⁴ R. Cohen, dz. cyt., s. 421–422.

³⁵ W domu państwa Czajkowskich znajdował się punkt kontaktowy ułatwiający przerzut przez granicę rumuńską. Termin przerzutu wyznaczono za sześć miesięcy.

³⁶ Śniatyn – miejscowość w pobliżu Kołomyi, w powiecie stanisławowskim (województwo stanisławowskie).

nierzy sowieckich (28 kwietnia 1940 r.), ponieważ przewodnik okazał się agentem NKWD. Tak więc próba dotarcia do Polskich Sił Zbrojnych we Francji (których dowódcą był Władysław Sikorski) zakończyła się aresztowaniem i uciążliwym śledztwem. Do czerwca 1941 r. przebywał kolejno w więzieniach NKWD w Kołomyi, Stanisławowie, Lwowie, Złoczowie i w obozie – więzieniu w Starobielsku³⁷. Na koniec (w czerwcu 1941 r.) trafił – bez wyroku – do osławionego łagru w Workucie³⁸, za kręgiem polarnym. Po ataku Niemców na Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (22 czerwca 1941 r.) i podpisaniu układu pomiędzy ZSRR a Polską (premierem rządu RP na uchodźstwie generałem Władysławem Sikorskim a Iwanem Majskim – ambasadorem ZSRR w Londynie) 30 lipca 1941 r. oraz zagwarantowaniu amnestii dla obywateli polskich – więźniów politycznych, zesłańców przebywających w więzieniach i przymusowych obozach pracy (w łagrach) na terenie ZSRR, Zbigniew Czajkowski został zwolniony 11 września 1941 r. z obozu pracy w Workucie. Stąd kierował się do Stacji Zbornej Polskich Sił Zbrojnych. Wkrótce przedostał się do Uzbekistanu, gdzie pracował w kolchozach w Karakałpakstanie na plantacjach ryżu i bawełny³⁹. Następnie jako ochotnik zgłosił się do Komisariatu Wojennego w Giźduwanie (Uzbecka SRR). Zaewidencjonowanego w dniu jego urodzin (5 lutego) w 1942 r. skierowano do Stacji Zbornej Polskich Sił Zbrojnych w Kermine (ZSRR), gdzie organizowano II korpus wojsk polskich⁴⁰. Tu znajdowała się stacja zborna dla lotnictwa i marynarki wojennej. Dzięki znajomemu ojca, Zbigniewa Czajkowskiego przyjęto do marynarki wojennej. Wspólna przeprawa z grupą marynarzy i lotników do Wielkiej Brytanii przez Persję, Indie, Afrykę Południową i Atlantyk zakończyła się w Plymouth⁴¹ zaokrętowaniem na słynnym niszczycielu Okręcie Rzeczypospolitej Polskiej „Ślązak”⁴². W latach 1942–1943 Czajkowski uczestniczył w walkach na kanale La Manche⁴³ (w okresie wzmożonej działalności ścigaczy niemieckich i lotnictwa), a następnie ponad

³⁷ A. Horbacz, dz. cyt., s. 6. W obozie w Starobielsku Z. Czajkowski odbywał ciekawe rozmowy ze współwięźniami. Tam też uczył się z nimi języków obcych. Z. Czajkowski w Starobielsku uczył języka francuskiego późniejszego Andrzeja Wohla (ideowego komunistę), u którego w latach 80. XX w. zdawał jeden z egzaminów na stopień doktora.

³⁸ Workuta położona jest w odległości 160 km od koła podbiegunowego. Nazwa miasta w tłumaczeniu z języka niemieckiego oznacza „dużo niedźwiedzi”. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Workuta>.

³⁹ Tam nauczył się języka uzbeckiego.

⁴⁰ Kermine – miasto w Uzbekistanie, 150 km na północny zachód od Samarkandy, w dolinie Zarasfzanu. W 1942 r. formowano tam polską 7 Dywizję Piechoty. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Nawoi>.

⁴¹ A. Horbacz, dz. cyt., s. 7. W Plymouth znajdowała się baza morska marynarki wojennej. Po odbyciu krótkiego szkolenia Z. Czajkowski został zaokrętowany na ORP „Ślązak”. Dowódcą okrętu był komandor Romuald Nałęcz-Tymiński, który lubił sport, a zwłaszcza żeglarstwo, pływanie, pięciobój nowoczesny, lekkoatletykę i strzelectwo.

⁴² Okręt ten przeznaczony był do niszczenia okrętów podwodnych i samolotów.

⁴³ Na kanale La Manche pływał przez 6 miesięcy.

rok pływał po Morzu Śródziemnym i Atlantyku, ochraniając konwoje. Brał udział m.in. w wyprawie na Dieppe⁴⁴, lądowaniu aliantów na Sycylii i we Włoszech, w bitwie pod Salerno. W tym czasie załoga ORP „Ślązak” wslawiła się nie tylko rekordową liczbą zestrzeleń samolotów niemieckich, wziętych do niewoli jeńców, ale również uratowanych rozbitków⁴⁵.

W czerwcu 1944 r., gdy wojska sprzymierzone lądowały w Normandii, Zbigniew Czajkowski wespół z załogą innego słynnego naszego niszczyciela – ORP „Błyskawica”, walczył pod Le Havre⁴⁶.

Po koniec wojny, urlopowany z marynarki wojennej, udał się do Edynburga na studia na tamtejszym uniwersytecie.

Studia medyczne, trenerskie i wychowania fizycznego

Na wydziale lekarskim miejscowego uniwersytetu zgłębiał tajniki medycyny w latach 1945–1948. Obok znanych luminarzy nauki wykładał tam polski fizjolog Włodzimierz Missiuro z Wilna. Równolegle podjął treningi w sekcji sportowej Zrzeszenia Studentów Polaków w Wielkiej Brytanii (Polish Students Association in Great Britain) oraz założonej przez siebie sekcji szermierczej AZS Edinborough (Edinburg University Fencing Club), należał ponadto do Scottish Fencing Club – ekskluzywnego klubu szermierczego⁴⁷. Treningi odbywał w trzech broniach pod kierunkiem francuskiego fechtmistrza Rene (Leona) Paula. W uniwersyteckim klubie szermierczym pełnił funkcję kapitana. Do Edynburga pozyskał nawet majora Władysława Segdę – wielokrotnego olimpijczyka, dwukrotnego brązowego medalistę igrzysk olimpijskich w szabli drużynowej (1928, 1932), 13-krotnego medalistę mistrzostw Polski (6 we florecie, 5 w szabli, 2 w szpadzie)⁴⁸.

Do kraju wrócił pod koniec 1949 r.⁴⁹ Kontynuował naukę na wydziale lekarskim Akademii Medycznej w Krakowie. Absolutorium uzyskał w 1951 r. Jednocześnie rozpoczął działalność szermierczą w Związkowym Klubie Sportowym

⁴⁴ Wyprawa na Dieppe była próbą inwazji – lądowania na kontynencie europejskim oraz współdziałania marynarki, lotnictwa i wojsk lądowych, szczególnie oddziałów desantowych. Na okręcie pełnił wówczas funkcję pokładowego artylerzysty.

⁴⁵ R. Cohen, dz. cyt., s. 421–422.

⁴⁶ Z. Koerber, dz. cyt., s. 6.

⁴⁷ *A Short History of Modern Fencing in Scotland – Scottish Fencing* <http://www.scottish-fencing.com/sites/default/files/A%20Short%20History%20of%20Modern%20Fencing%20in%20Scotland%20-%20Edition%201.pdf>; Z. Czajkowski, *Zbigniew Czajkowski*, 2000 r., s. 1. Ćwiczenia odbywały się codziennie.

⁴⁸ M. Łuczak, *Fencing in Poland up to 1939*, „Studies in the Physical and Tourism” 2001, vol. 8, s. 66.

⁴⁹ Po II wojnie światowej rodzice Z. Czajkowskiego zamieszkali w Chorzowie.

„Budowlani” Kraków⁵⁰. W 1953 r. został trenerem I klasy. W 1971 r. otrzymał stopień trenera klasy mistrzowskiej za osiągnięcia w pracy trenerskiej oraz łączenie w pracy szkoleniowej teorii z praktyką. Rozpoczął eksternistycznie studia w Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, gdyż „próba uwiarygodnienia własnych kwalifikacji przez podjęcie studiów zaocznych w jednym z AWF skończyła się szybko niepowodzeniem, bowiem nie znajdował czasu na odbycie letniego obozu przewidzianego programem I roku studiów”⁵¹. W 1981 r. ukończył studia i otrzymał tytuł zawodowy magistra wychowania fizycznego na podstawie pracy magisterskiej *Osobowość zawodnika a indywidualizacja treningu i walki szermierczej*. Stopień doktora nauk o kulturze fizycznej uzyskał w 1984 r. na podstawie rozprawy pt. *Ewolucja szermierki kolnej w Europie od czasów średniowiecza do przełomu XIX i XX wieku*.

Praca zawodowa

W 1953 r. przez kilka miesięcy pracował w ambulatorium Huty „Kościuszko” w Chorzowie. Dzięki poparciu Polskiego Komitetu Olimpijskiego i Głównego Komitetu Kultury Fizycznej został zwolniony ze służby zdrowia, w zawodzie lekarza pracował zatem krótko, bardziej od leczenia interesowało go bowiem uczenie szermierki, zgłębianie jej tajników, odkrywanie historii fechtunku, tworzenie nowych koncepcji w sportowej szermierce oraz sama walka. W 1953 r. od Federacji Budowlanych otrzymał skierowanie do gliwickiego klubu „Budowlani” (późniejszy Gliwicki Klub Sportowy, a następnie GKS „Piast” Gliwice). Pracował tam z przerwami do 1980 r.⁵²

Gdy na początku lat pięćdziesiątych działalność Janosa Keveya szkolącego polskich szermierzy zaczęła wzbudzać coraz większe niezadowolenie wśród zawodników, co doprowadziło w konsekwencji do zwolnienia go z funkcji trenera kadry, obowiązki szkolenia kadry przejął wówczas Zbigniew Czajkowski. Pełnił on także funkcje kierownika komisji szkolenia. Był też członkiem Polskiego Komitetu Olimpijskiego i Międzynarodowej Federacji Szermierczej (Fédération Internationale d’Escrime). Zwłaszcza w kontaktach międzynarodowych cenna była jego płynna znajomość kilku języków.

⁵⁰ W Związkowym Klubie Sportowym „Budowlani” funkcje trenerów pełnili: Adam Papée – dwukrotny brązowy medalista igrzysk olimpijskich w szabli drużynowej (1928, 1932), czterokrotny olimpijczyk (1924–1936), Tadeusz Friedrich – dwukrotny brązowy medalista igrzysk olimpijskich w szabli drużynowej (1928, 1932) oraz Stanisław Sołtan.

⁵¹ S. Socha, *Laudacja dr Zbigniewa Czajkowskiego z okazji godności doktora honoris causa Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach*, [w:] *Dr Zbigniew Czajkowski Doktor honoris causa Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach*, Wyd. Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Katowice 2004, s. 15.

⁵² H. Marzec, *Z klingą i fajką*, „Sport” 1996, nr 45, s. 3.

Począwszy od drugiej połowy lat pięćdziesiątych i w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych polscy szermierze odnieśli wiele cennych sukcesów na arenie światowej. Wówczas Egon Franke, uczeń Zbigniewa Czajkowskiego, zdobył złoty medal na Igrzyskach Olimpijskich w Tokio w 1964 r., a kolejnych latach uczniowie Czajkowskiego na mistrzostwach świata, mistrzostwach Europy i mistrzostwach Polski wywalczyli wiele medali. Ponadto w okresie swej działalności trenerskiej prowadził wykłady i ćwiczenia niemal na całym świecie.

W 1970 r. tuż po powołaniu do życia Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach związał się z tą uczelnią⁵³. Jednak dopiero w październiku 1980 r., dzięki inicjatywie ówczesnego rektora AWF w Katowicach doc. dr. Włodzimierza Reczka i prorektora doc. dr. Stanisława Sochy, podjął pracę w AWF w Katowicach. Zorganizował pracownię szermierki (przekształconą wkrótce w zakład) oraz sekcję szermierczą w Akademickim Związku Sportowym.

W październiku 1985 r. powołany został na stanowisko profesora kontraktowego w AWF w Katowicach. Na prowadzonym przez niego seminarium magisterskim prace napisało i obroniło ponad 100 absolwentów. Wyszkolił też stu kilkudziesięciu trenerów szermierki, którzy z powodzeniem pracują w kraju i za granicą⁵⁴.

W 1991 r. Zbigniew Czajkowski przeszedł na emeryturę. Nadal jednak pracuje w AWF w Katowicach. Prowadzi zespół szermierki, studium trenerskie, liczne kursy trenerskie i instruktorskie oraz wykłady w formie konwersatorium dla IV rocznika AWF. Na staże trenerskie do AWF w Katowicach przyjeżdżali szkoleniowcy z wielu krajów, m.in. USA, Australii, Japonii, Wielkiej Brytanii, Palestyny i innych.

W 2001 r. z AZS AWF Katowice przeniósł się ponownie do sekcji szermierczej GKS „Piast” Gliwice. Prowadzi tam szkolenie w szpadzie.

W uznaniu pracy trenerskiej i naukowej Zbigniewa Czajkowskiego słynny szwedzki fechtmistrz Claudius Wackermann w swym dziele *Histoire des Maîtres d'Armes* poświęcił mu cały rozdział. „Pomimo niewłaściwych metod stosowanych przez mistrza Keveya, Polsce udało się wykształcić nauczyciela na bardzo wysokim poziomie jak Czajkowski”⁵⁵. W kraju postrzegany jest jako ekspert w psychologii szermierki.

Działalność zawodnicza

Od dzieciństwa marzył o szermierce, a szczególnie o walce na szable. Już w garnizonie przemyskim z dużym zainteresowaniem oglądał ćwiczenia wojskowe w walce na bagnety i władaniu szablą przez ułanów⁵⁶. Uprawiał różne

⁵³ Autoportret Zbigniew Czajkowskiego z 15 grudnia 2013 r.

⁵⁴ Z. Czajkowski, *Autoportret*, marzec 1990, s. 2–6.

⁵⁵ C. Wackermann, dz. cyt., s. 146–147.

⁵⁶ W. Marczak, dz. cyt., s. 8.

sporty (biegi, skoki i inne formy współzawodnictwa). W Korpusie Kadetów nr 1 im. Marszałka J. Piłsudskiego obowiązywały przedmioty wojskowe i zajęcia z szermierki. Zbigniew Czajkowski uczęszczał też dodatkowo na tzw. koło szermiercze, prowadzone przez cenionego dyplomowanego fechtmistrza Jana Pieczyńskiego, profesjonalistę nie tylko w szabli, ale także we florecie i szpadzie⁵⁷. Dla młodego Zbigniewa decyzja ta okazała się istotna, wpływająca na jego dalszą drogę życiową. Już wtedy szermierkę pojmował nie tylko jako dyscyplinę, w której występuje czysty wysiłek fizyczny, ale również skupienie uwagi i emocja walki. Wiele lat później, wdzięczny za ukazanie piękna tego sportu, nauczanie metodyki i rozumienia sztuki walki, zadedykował fechtmistrzowi Pieczyńskiemu książkę pt. *Teoria i metodyka współczesnej szermierki* (1968). Będąc kadetem, uprawiał poza szermierką inne dyscypliny – lekkoatletykę, sporty zimowe, pięściarstwo, grał w piłkę ręczną i pływał. Przygotowywany we wszystkich broniach Zbigniew uczestniczył w mistrzostwach m.in. Korpusu Kadetów, szkół kadetów oraz w mistrzostwach Lwowa o „Puchar Janiny Derkacz”⁵⁸. W tych ostatnich na 80 szermierzy zajął drugie miejsce. Krótko przed wybuchem II wojny światowej ukończył Korpus Kadetów z najwyższą lokatą w dziejach tej placówki.

Szermierkę uprawiał też w czasie wojny. We Lwowie w klubie „Dynamo”, zlokalizowanym przy ulicy Jabłonowskich. Od jesieni 1939 r. do kwietnia 1940 r. pilnie trenował dwa razy w ciągu dnia pod okiem fechtmistrza Władysława Łabędziewskiego. Ze Zbigniewem Czajkowskim trenowali też czekający na transport do Rumunii. Wkrótce po opanowaniu podstaw techniki walki w trzech broniach zaczął pomagać W. Łabędziewskiemu w prowadzeniu podstaw szkolenia w szermierze. Ćwiczył nawet w trakcie odbywania kary w sowieckich łagrach (walcząc w celi drewnianymi łyżkami) i podczas służby na ORP „Ślązak”, dowodzonym przez Romualda Tymińskiego, przed wojną – mistrza marynarki wojennej w szpadzie. Ćwiczenia szermiercze odbywał też w Ośrodku Sportowym „Royal Navy” w Plymouth, gdzie walczył na szable z komandorem Romualdem Tymińskim, marynarzem Krzysztofem Miszewskim i innymi szermierzami polskimi i brytyjskimi⁵⁹. W trakcie pobytu w porcie w Gibraltarze szermierze z „Royal Navy” wygrali zawody na pokładzie największego pancernika brytyjskiego HMS „Nelson”.

Po wojnie będąc członkiem sekcji sportowej Zrzeszenia Studentów Polaków w Wielkiej Brytanii, założył sekcję szermierczą AZS Edinburgh, której człon-

⁵⁷ O życiu, sporcie, trenerstwie i nauce rozmowa z prof. Zbigniewem Czajkowskim w 60-lecie Jego działalności w szermierze, „Sport Wyczynowy” 1995, nr 7–8, s. 54–55.

⁵⁸ W. Marczak, dz. cyt., s. 8.

⁵⁹ Komandor Romuald Tymiński w trakcie postojów w portach zabierał byłych kadetów do ośrodka sportowego bazy morskiej „Royal Navy” w Plymouth. Ćwiczenia szermiercze skłaniały młodych zawodników do częstszego odwiedzania ośrodka w wolnym czasie. To wpływało na poprawę umiejętności szermierczych.

kowie uczestniczyli z powodzeniem w zawodach w Wielkiej Brytanii. Zdobył mistrzostwo Szkocji w szpadzie, w szabli i we florecie. Zwyciężył w Akademickich Mistrzostwach Szkocji w szabli i szpadzie. Uczestniczył też w zawodach w Londynie. Wygrał dwa duże turnieje we florecie „Setton Cup” oraz w szabli „Leveson Power Cup”. Wywalczył też trzecie miejsce w szabli w Akademickich Mistrzostwach Wielkiej Brytanii. Zwyciężył również w turnieju w Glasgow zorganizowanym z jego inicjatywy „O Puchar Polskiego Konsula Stanisława Teligi”.

Pod koniec 1949 r., po powrocie do kraju, kontynuował działalność szermierczą w ZKS „Budowlani” Kraków. W klubie tym ćwiczyli późniejsi medaliści mistrzostw Polski, mistrzostw świata i medaliści igrzysk olimpijskich: Wojciech „Kajtek” Zabłocki, Leszek Suski, Jerzy Twardokens, Jerzy Zawadzki, Maria Soltanowa, Tadeusz Mroczek, Zbigniew Przeździecki i inni. Z. Czajkowski był zawodnikiem wszechstronnym. Przez wiele lat zdobywał medale we florecie i w szabli w turniejach indywidualnych i drużynowych. Na przykład w 1949 r. w pierwszych powojennych zawodach „O Puchar Miasta Warszawy” zajął drugie miejsce, wygrywając we wcześniejszych walkach m.in. z Antonim Sobikiem – finalistą Igrzysk Olimpijskich w Berlinie (1936 r.). Pierwszy tytuł mistrza Polski wywalczył we florecie w 1950 r. w Hali Ludowej we Wrocławiu⁶⁰. Dobra postawa w meczu Polska – Węgry w Warszawie oraz w zawodach w ZSRR i w Rumunii w 1952 r. sprawiły, że został powołany do reprezentacji olimpijskiej w szabli i we florecie. Kilka godzin przed odjazdem na Igrzyska Olimpijskie w Helsinkach dowiedział się, że nie otrzymał paszportu⁶¹. Zapewne zaważył w życiorysie pobyt na Zachodzie. Po tym incydencie napisał do Bolesława Bieruta, stwierdzając, „że jest sportowcem i chce uczestniczyć w zawodach szermierczych i nie po to walczył na ORP «Ślązak», aby teraz być szykanowanym”. Po odzyskaniu paszportów, w 1953 r. wyjechał na mistrzostwa świata w Brukseli, gdzie zdobył w drużynie brązowy medal⁶². Wcześniej w trakcie meczu drużynowego w Moskwie zaprotestował przeciwko tendencyjnemu sędziowaniu przez arbitrow sowieckich. Tak oto przytacza jego relację R. Cohen, „Na początku 1953 r., gdy przebywał w Moskwie, Rosjanie oszukiwali jak «szaleni»”⁶³. Było to w trakcie spotkania ZSRR – Polska. Po chwili, gdy oszustwa były tak rażące, Czajkowski zde gustowany absurdalnymi werdyktami sędziów podniósł maskę i zaczął się uśmiechać, zanim spojrzął na sędziego prowadzącego walkę i bocznych sędziów sowieckich. Jeden z działaczy zapytał go, co on robi? „Czajkowski odpowiedział: to jest moja reakcja na wasze ciągłe oszustwa. Sędzia główny prowadzący mecz poczerwieniał i zanim zaczął krzyzczeć, Z. Czajkowski podsumował z humorem: «nie wolno się uśmiechać»”⁶⁴.

⁶⁰ W. Marczak, dz. cyt., s. 13–14.

⁶¹ Z. Borysiuk, dz. cyt., s. 467.

⁶² Życiorys Zbigniewa Czajkowskiego z dnia 15 grudnia 2013 r.

⁶³ R. Cohen, dz. cyt., s. 457.

⁶⁴ C. Wackermann, dz. cyt., s. 148. „To podkreśla, do jakiego stopnia kierownictwu i organizatorom sowieckim brakowało wiedzy, na temat regulaminu FIE, bo jeśli regulamin przewiduje ka-

Wielokrotnie był zespołowym i indywidualnym medalistą mistrzostw Polski w barwach różnych klubów (m.in. „Budowlanych” Kraków, CRZZ, „Piasta” Gliwice). W 1950 r. w turnieju indywidualnym wywalczył tytuł mistrza kraju we florecie, w 1952 r. – trzecie miejsce we florecie i w 1965 r. zdobył brązowy medal w szabli. We florecie zespołowym wywalczył mistrzostwo Polski w 1951, 1952 i 1960 r., w 1953 r. zajął miejsce drugie, w 1955, 1956, 1958 i 1960 – trzecie miejsce. W szabli w turnieju drużynowym zdobył złoto w 1951 r., srebro w 1953 i 1955 r., a brąz w 1950 i 1966 r. Warto dodać, że jeszcze w wieku 45 lat (w 1967 r.) już jako trener wystartował w turnieju „Semana Preolimpica” w Meksyku z udziałem światowej czołówki, wystąpił w finale turnieju w szabli. Zwyciężył w „Pucharze Jagiellonii” z udziałem krajowej czołówki szablistów, którzy również reprezentowali najwyższy poziom światowy.

Osiągnięcia trenerskie

Przez wiele lat, oprócz pracy trenerskiej w Gliwicach (w latach 1953–1980), Zbigniew Czajkowski pełnił różne funkcje, m.in. kierownika wyszkolenia Polskiego Związku Szermierczego i trenera kadry olimpijskiej (1959–1966), trenera kadry floretu (1966–1969), kierownika wyszkolenia i trenera kadry (1973–1977). W tych latach bezpośrednio kierował przygotowaniem do mistrzostw świata i igrzysk olimpijskich oraz całokształtem spraw sportowo-szkoleniowych PZS. Była to działalność teoretyczna (przygotowanie kalendarza sportowego, materiałów szkoleniowych, planów, programów, sprawozdań z zawodów) i praktyczna (prowadzenie zgrupowań kadry, szkolenie juniorów, szkolenie trenerów i instruktorów).

Jako trener kadry szkolił zarówno swoich uczniów, jak i innych zawodników kadry olimpijskiej, np. Ryszarda Parulskiego, Emila Ochyrę, Zbigniewa Skrudlika, Adama Lisewskiego, Janusza Różyckiego, Mariana Zakrzewskiego, Jerzego Janikowskiego, Marcelego Wiecha i innych. W okresie sukcesów polskich szermierzy na arenie międzynarodowej kierował Komisją Sportowo-Szkoleniową PZS, organizując kursy i prowadząc szkolenie kadry narodowej w czasie zgrupowań. Wniósł dużo nowości do organizacji i metodyki treningu szermierczego. Był też trenerem kadry narodowej w trzech broniach: florecie mężczyzn, szpadzie kobiet i mężczyzn. To się raczej rzadko zdarzało⁶⁵. Jako trener i szef wyszkolenia z ramienia Polskiego Związku Szermierczego uczestniczył w pięciu igrzyskach olimpijskich (1960, 1964, 1968, 1976, 1980) oraz w wielu mistrzostwach świata seniorów, mistrzostwach świata młodzieżowców, pucharach świata i uniwersjadach, prowadząc reprezentacje w szpadzie kobiet i mężczyzn.

ry dotyczące aktów przemocy, to uśmiech nie znalazł się w spisie międzynarodowego regulaminu”.
Zob. *Règlement pour les Epreuves, Fédération Internationale d' Escrime (FIE)*, Edition 1959, s. 11.

⁶⁵ Z. Borysiuk, dz. cyt., s. 468.

Pracując od 1953 r. w gliwickim klubie „Budowlani” (późniejszym Gliwickim Klubie Sportowym), a następnie w GKS „Piaś” Gliwice, wychował wielu czołowych szermierzy, medalistów igrzysk olimpijskich, mistrzów świata i kraju, m.in. Egon Frankego, Elżbietę Salbach-Zielińską, Elżbietę Cymerman-Franke, Bogdana Gonsiora, Jacka Bierkowskiego, Zbigniewa Matwiejewa, Ludmiłę Bortnowską oraz późniejszych znanych trenerów – Albina Majewskiego, Mikołaja Pomarnackiego, Tadeusza Majewskiego, Sławomira Kobylańskiego, Macieja Chudzikiewicza.

Szczególnie cennym sukcesem w pracy trenerskiej Zbigniewa Czajkowskiego było wyszkolenie Egon Frankego, pierwszego polskiego mistrza olimpijskiego we florecie (Tokio 1964), który w tej broni zdobył jeszcze wiele medali indywidualnie i zespołowo na igrzyskach olimpijskich i mistrzostwach świata. Ponadto był członkiem drużyny szablowej, która wywalczyła mistrzostwo świata w Buenos Aires (1962).

Zbigniew Czajkowski jest jednym z prekursorów szpady kobiet w Polsce. Wprowadził tę dyscyplinę w latach osiemdziesiątych w AZS AWF Katowice. W 1985 r. szpadę kobiet po raz pierwszy włączono do programu Akademickich Mistrzostw Polski. Początkowo w rywalizacji dominowały zawodniczki AZS Katowice. W 1988 r. zdobyły mistrzostwo Polski, w 1989 r. srebrny medal na Uniwersjadzie oraz wiele medali na mistrzostwach Polski indywidualnie i drużynowo, a Magdalena Jeziorowska w 1996 r. została mistrzynią Europy, natomiast w 1994 r. wraz z zespołem narodowym wywalczyła brązowy medal. Zdobyła też brązowy medal w drużynie na mistrzostwach świata.

Bardzo owocna okazała się praca Zbigniewa Czajkowskiego na stanowisku trenera kadry uniwersjadowej szpady, a ostatnio szpady mężczyzn. Szpadzistki AZS zdobyły srebrny medal drużynowo na Uniwersjadzie w Duisburgu (1989), a szpadziści zdobyli medal brązowy na Sycylii (1997) oraz srebrny w Palma de Maiorca (1999), a Bartłomiej Kurowski na ostatniej Uniwersjadzie wywalczył ponadto brązowy medal indywidualnie. Zbigniew Czajkowski przez kilka lat społecznie opiekował się kadrą szpady kobiet Polskiego Związku Szermierczego. Szkolone przez niego szpadzistki w tym okresie odniosły zespołowo i indywidualnie wiele sukcesów, m.in. godnym podkreślenia jest złoty medal w konkurencji drużynowej na Turnieju Krajów Demokracji Ludowej w Leningradzie (1988).

Praca społeczna

Zbigniew Czajkowski był członkiem zarządu PZS (1950–1969; 1997–2000; 2000–) i należał do władz Międzynarodowej Federacji Szermierczej (FIE). Działał także w Radzie Kultury Fizycznej KMikF, jako konsultant Zespołu Szkoleniowego PZS, oraz w Resortowym Zespole Ekspertów przy Centrum Metodycz-

no-Szkoleniowym KFiS. Prowadził liczne kursy trenerskie i instruktorskie w kraju i za granicą, m.in. w Wielkiej Brytanii (1970, 1971, 1972), Jugosławii (1978, 1979), Holandii, Irlandii, USA, Bułgarii. Był kierownikiem i wykładowcą na kursach trenerskich, instruktorskich i sędziowskich organizowanych przez PZS, Śląski OZS, niekiedy firmowanych przez MKOl.

W Polskim Związku Szermierczym odpowiada za szkolenie kadr trenerskich i przewodniczy komisji sportowo-szkoleniowej (od roku 1997).

Współorganizował turnieje krajowe i zawody, np. od 1988 r. – turniej o Puchar „Stalexportu” i Rektora AWF w Katowicach, mający rangę pucharu świata.

W ostatnich latach korzystał z licznych zaproszeń, np. w 2005 r. profesor Czajkowski jako gość Związku Szermierczego USA i Zrzeszenia Trenerów Szermierki USA przebywał z szermierzami amerykańskimi jako obserwator i doradca na Mistrzostwach Świata w Lipsku. Przez dwa tygodnie przed otwarciem Mistrzostw prowadził z ekipą amerykańską ćwiczenia zbiorowe, lekcje indywidualne, lekcje pokazowe. Współpracował też z polskim trenerem pochodzącym z Poznania Zbigniewem Cyganowskim, który od lat mieszka i pracuje w Pradze. Zbigniew Cyganowski przetłumaczył na język czeski liczne artykuły Z. Czajkowskiego i wydał w postaci książki zatytułowanej: *... jen pár slov o šermu*. W lipcu 2006 r. profesor Czajkowski spędził kilka tygodni w Nowym Jorku w „New Amsterdam Fencing Academy”. Prowadził tam ćwiczenia i wykłady dla zawodników i trenerów, wyświetlił swój film *Szermierka na szpady kobiet*. W 2008 r. w grudniu wygłosił kilka wykładów na konferencji „Dla Sportu i Zdrowia” w Głucholazach (organizowanej przez Politechnikę Opolską). Na jubileuszu wspomnianej uczelni wygłosił także ciekawy referat. 27 listopada 2009 r. brał udział i prowadził wykłady na konferencji „Sporty Indywidualne”. Prowadził też w AWF Katowice kurs z trenerami z Palestyny. Pod koniec tego samego roku, jako obywatel honorowy Nowego Dworu Mazowieckiego, był honorowym gościem oraz prowadził wykłady i oglądał ćwiczenia, pokazy, walki i zawody w szermierce na drewniane szable.

Dorobek naukowy i popularnonaukowy

Zbigniew Czajkowski wiele wysiłku i pracy poświęcił rozwojowi teorii i metodyki szermierki. Opierając się na wstępnym podziale działań szermierczych z 1951 r. opracowanym przez Kazimierza Laskowskiego, rozwinął i nadal rozwija polskie nazewnictwo oraz różne rodzaje klasyfikacji działań szermierczych. Profesor Dawid Tyszler z Moskwy, ongiś znakomity szablista i trener, powiedział: „Wprowadzone przez Zbigniewa Czajkowskiego dokładne nazewnictwo i podział działań szermierczych jest bardzo logiczne, nowoczesne oraz nader przydatne w praktyce”. Do piśmiennictwa polskiego Profesor wprowadził i dokładnie uzasadnił pojęcia nawyków czuciowo-ruchowych zamkniętych (we-

wewnętrznych) oraz otwartych (zewnętrznych). Podzielił wszystkie dziedziny sportu na trzy główne grupy, zależnie od rodzaju istoty nawyku ruchowego w danej gałęzi sportu. Opracował podział reakcji psycho-motorycznych (odpowiedzi czuciowo-ruchowe proste, złożone, z wyborem, różnicowe, intuicyjne, przewidziane, nieuświadomione itp.). Opisał to w wielu podręcznikach i materiałach szkoleniowych, poradnikach, sprawozdaniach z zawodów.

W czasie kierowania Zakładem Szermierki znacznie pomnożył dorobek naukowy zapoczątkowany już w 1951 r. Nadal brał czynny udział w konferencjach w kraju i poza jego granicami. Prowadził liczne kursy, wykłady i seminaria na zagranicznych uczelniach i w ośrodkach sportowych, m.in. w USA, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Szwajcarii, Holandii, Czechach, Austrii, Rosji, na Ukrainie. Na stażach szkoleniowych podejmował trenerów i zawodników z wielu krajów.

Jako pierwszy w piśmiennictwie szermierczym wprowadził ćwiczenia poświęcone specjalistycznemu kształtowaniu procesów psychicznych (właściwości uwagi, postrzegania, myślenia operacyjnego i myślenia taktycznego). W latach osiemdziesiątych współpracował z Zakładem Psychologii Instytutu Kultury Fizycznej we Lwowie. Szczegółowe analizy poświęcił istocie, nauczaniu i stosowaniu nawyków czuciowo-ruchowych w walce. Profesor Wiesław Osiński w swej ostatniej książce napisał: „W ostatnich latach szczególnie wkład w rozumienie istoty uczenia się i nauczania wniosły liczne publikacje Z. Czajkowskiego”⁶⁶.

Od początku lat osiemdziesiątych prace seminarzystów profesora Czajkowskiego w Zakładzie Szermierki w AWF w Katowicach dotyczyły wielu zagadnień, m.in. teorii i metodyki treningu, historii szermierki, pedagogiki, psychologii, fizjologii, rehabilitacji. Wartość prac magisterskich dostrzeżono i uhonorowano nagrodami w konkursie organizowanym przez GKFiS i redakcję „Tempa”⁶⁷.

Z zagadnień, jakimi zajmował się profesor Zbigniew Czajkowski po 1985 r., wymienić należy: wpływ zdolności psychoruchowych na trening i walkę szermierczą; wpływ wybranych wymiarów osobowości na wyniki sportowe szermierzy; znaczenie motywacji wewnętrznej i zewnętrznej w działalności sportowej; sprawność treningu i wyniki sportowe; opracowanie nowych metod nauczania czynności ruchowych; wpływ różnych rodzajów ćwiczeń szermierczych na układ krążenia dzieci; wykorzystywanie aparatu krzyżowego i pomiarów reakcji w procesie szkolenia; prace nad wyróżnianiem i charakterystyką typów psychologiczno-taktycznych zawodników; indywidualizacja treningu; dzieje szermierki i rozwój metodyki nauczania; rola i znaczenie sprawności ukierunkowanej w działalności sportowej szermierzy. Do dziś Zbigniew Czajkowski stale współpracuje z czasopismami teoretyczno-metodycznymi, np. „Sport Wyczynowy” (od 1964 r.), „Fencing Master”, „News Bullerin-Britich Academy of Fencing”, „Bulletin-Academie der Fecht kunst Österreich” oraz brytyjskim „The Sword” i „American Fencing Magazine”.

⁶⁶ W. Osiński, *Antropomotoryka*, AWF w Poznaniu, Poznań 2000, s. 13–14.

⁶⁷ Z. Czajkowski, *Autoportret*, marzec 1990, s. 2–6.

W ciągu 80 lat działalności w szermierce napisał ponad 30 książek, kilkaset artykułów i opracowań szkoleniowych. Najważniejsze publikacje: *Nowa szermierka* (1951, 1954)⁶⁸, *Szermierka na florety* (1954)⁶⁹, *Szermiercze mistrzostwa świata Gdańsk 1963* (1964)⁷⁰, *Teoria i metodyka współczesnej szermierki* (1968)⁷¹, *Taktyka – ważny czynnik treningu i walki szermierczej* (1968)⁷², *A modern conception of fencers training* (1974), *Szermierka na szpady* (1977)⁷³, *Taktyka szermierki* (1982)⁷⁴, *Taktyka i psychologia w szermierce* (1984)⁷⁵, *Nauczanie nawyków i odpowiedzi ruchowych w treningu sportowym* (1985)⁷⁶, *Zasady dydaktyczne w treningu sportowym* (1986)⁷⁷, *Szermierka – floret* (1987)⁷⁸, *Motywacja w działalności sportowej* (1987)⁷⁹, *Trening szermierza (Wybrane zagadnienia)* (t. 1–2, 1988)⁸⁰, *Motywacja w sporcie* (1989)⁸¹, *Nauczanie techniki sportowej* (1991)⁸², *Poradnik trenera* (1994)⁸³, *Nawyki czuciowo-ruchowe w działalności sportowej* (1995)⁸⁴, *Pierwszy etap szkolenia sportowego* (1995)⁸⁵, *Istota i znaczenie nawyków czuciowo-ruchowych w działalności sportowej oraz ich współzależności ze sprawnością czynnościowo-ruchową* (1995)⁸⁶, *Rozważania o treningu i pracy trenera w pierwszym etapie szkolenia (na przykładzie szermierki)* (1995)⁸⁷, *Psychologia sprzymierzeńcem trenera* (1997)⁸⁸, *Teoria, praktyka i metodyka szermierki: wybrane zagadnienia – Theory, practice and methodology of fencing: chosen aspects* (2001)⁸⁹, *Nauczanie techniki sportowej*

⁶⁸ Tenże, *Nowa szermierka*, Warszawa 1951; II wyd. – Warszawa 1954).

⁶⁹ Tenże, *Szermierka na florety*, Warszawa 1954.

⁷⁰ Tenże, *Szermiercze mistrzostwa świata Gdańsk 1963*, Warszawa 1964.

⁷¹ Tenże, *Teoria i metodyka współczesnej szermierki*, Warszawa 1968.

⁷² Tenże, *Taktyka – ważny czynnik treningu i walki szermierczej*, Biblioteka Trenera Specjalisty – Szermierka, nr 2, 1968.

⁷³ Tenże, *Szermierka na szpady*, Warszawa 1977.

⁷⁴ Tenże, *Taktyka szermierki*, Katowice 1982.

⁷⁵ Tenże, *Taktyka i psychologia w szermierce*, Katowice 1984.

⁷⁶ Tenże, *Nauczanie nawyków i odpowiedzi ruchowych w treningu sportowym*, Katowice 1985.

⁷⁷ Tenże, *Zasady dydaktyczne w treningu sportowym*, Katowice 1986.

⁷⁸ Tenże, *Szermierka – floret*, Warszawa 1987.

⁷⁹ Tenże, *Motywacja w działalności sportowej*, Katowice 1987.

⁸⁰ Tenże, *Trening szermierza (Wybrane zagadnienia)*, t. 1–2, Katowice 1988.

⁸¹ Tenże, *Motywacja w sporcie*, wyd. II, Warszawa 1989.

⁸² Tenże, *Nauczanie techniki sportowej*.

⁸³ Tenże, *Poradnik trenera*, Warszawa 1994.

⁸⁴ Tenże, *Nawyki czuciowo-ruchowe w działalności sportowej*, Katowice 1995.

⁸⁵ Tenże, *Pierwszy etap szkolenia sportowego*, Katowice 1995.

⁸⁶ Tenże, *Istota i znaczenie nawyków czuciowo-ruchowych w działalności sportowej oraz ich współzależności ze sprawnością czynnościowo-ruchową*, Katowice 1986.

⁸⁷ Tenże, *Rozważania o treningu i pracy trenera w pierwszym etapie szkolenia (na przykładzie szermierki)*, Katowice 1995.

⁸⁸ Tenże, *Psychologia sprzymierzeńcem trenera*, Warszawa 1996.

⁸⁹ Tenże, *Teoria, praktyka i metodyka szermierki: wybrane zagadnienia – Theory, practice and methodology of fencing: chosen aspects*, Katowice 2001.

(2004)⁹⁰, *Taktyka i psychologia w szermierce*, wyd. II zmien. i poszerzone (2007)⁹¹, *Understanding Fencing. The Unity of Theory and Practice (Zrozumieć szermierkę. Lekcje teorii i praktyki)*, (dwa wydania: w 2005 i 2006 r., pierwsze uzyskało miano najlepszej książki z zakresu szermierki w USA), *Fechten Ferstehen – in die Einheit von Theorie und Praxis (Zrozumieć szermierkę. Lekcje teorii i praktyki; 2011)*⁹². Wśród broszur ważne miejsce zajmuje publikacja *Nawyki i odpowiedzi czuciowo-ruchowe oraz taktyka w szermierce (2011)*⁹³.

W. Petryński stwierdził: Profesor „opisuje w swoich książkach, co podkreślają czytelnicy, nie tylko jak wykonywać i uczyć wykonywania poszczególnych działań (nawyków ruchowych), ale również jak stosować i nauczać stosowania tych działań w walce (znaczenie postrzegania, wyczucia zaskoczenia, trafności i szybkości reagowania, wyboru i działania)”⁹⁴. Profesor publikował też w krakowskim czasopiśmie „Antropomotoryka”, „Wychowaniu Fizycznym i Sportcie” (czasopismo Komisji PAN o Kulturze Fizycznej), w „Roczniku Naukowym AWF Katowice”, „Zeszytach Metodyczno-Naukowych AWF w Katowicach”, „Studiach i Monografiach AWF we Wrocławiu”, „Człowiek i Ruch – Human Movement” we Wrocławiu, „Zeszytach Naukowych AWF w Gdańsku”, „Rocznikach Naukowych AWF w Poznaniu” „Studies in the Physical and Tourism” w Poznaniu, „Roczniku Naukowym Ruch dla Kultury IDO”, „Forum Trenera”, „Trening” oraz w zagranicznych czasopismach metodycznych, np. „The Swordmaster” (oficjalnym piśmie trenerów szermierki w USA), „Fencing Master”, „The Swordman”, „Fencing”. Prace te są napisane wyśmienicie nie tylko pod względem merytorycznym, ale i językowym – czyta się je lekko i przyjemnie⁹⁵. Zawarta w nich treść przybliży trenerom i naukowcom prace Nikołaja Bernsztajna, Barbary Knapp, Roberta Nideffera, Richarda Schmidta i wielu innych. Profesor podkreśla, że jest przede wszystkim trenerem, a w drugiej kolejności naukowcem⁹⁶.

⁹⁰ Tenże, *Nauczanie techniki sportowej*, wyd. II zmien. i poszerzone, seria wyd. Biblioteka Trenera, Warszawa 2004. Nowa wersja zawiera 166 wydawnictw źródłowych, a pierwsza 91. Została podzielona na więcej podrozdziałów. Na przykład w rozdziale I Autor wyjaśnia różnice między nawykiem a czynnością czuciowo-ruchową. Tego zagadnienia nie było w wersji pierwotnej, Z. Petryński, *Nauczanie (fecht) Mistrza Czajkowskiego*, „Sport Wyczynowy” 2005, nr 3–4, s. 93–95.

⁹¹ *Taktyka i psychologia w szermierce*, wyd. II zmien. i poszerzone, Katowice 2007. Monografia tłumaczona jest na język angielski w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

⁹² Z. Czajkowski, *Understanding Fencing. The Unity of Theory and Practice*, SKA SwordPlay Books, New York 2006, ss. 378; tegoż, *Fechten Ferstehen – in die Einheit von Theorie und Praxis*. Wymienione książki zawierają niemal identyczną treść co *Taktyka i psychologia w szermierce*.

⁹³ Z. Czajkowski, *Nawyki i odpowiedzi czuciowo-ruchowe oraz taktyka w szermierce*, broszura wydana przez Polski Związek Szermierczy w 2011 r.

⁹⁴ W. Petryński, *Zbigniew Czajkowski: fechtmistrz, profesor*, „Antropomotoryka” 2005, vol. 15, nr 32, s. 120.

⁹⁵ M. Łuczak, dz. cyt., s. 123–128.

⁹⁶ W. Petryński, dz. cyt., s. 120.

Profesor interesuje się wieloma dziedzinami niezwiązanymi z szermierką – historią mundurów i broni, dziejami ziemi przemyskiej, muzyką orientalną, fotografią, polityką, dziełami Moliera itd. Jest zapalonym turystą i miłośnikiem przyrody. Dzięki biegłej znajomości kilku języków (angielskiego, rosyjskiego, francuskiego, ukraińskiego, uzbeckiego) nie ma kłopotów z nawiązywaniem kontaktów na zawodach międzynarodowych oraz z analizą literatury fachowej. Redakcja amerykańskiego wydawnictwa „Human Kinetics” doceniając autorytet i działalność wydawniczą Profesora oraz jego teoretyczną koncepcję nawyków ruchowych, podziału odpowiedzi czuciowo-ruchowych z wyraźnym wyodrębnieniem okresu przygotowawczego i utajonego, wysłała mu jeden z pierwszych egzemplarzy dzieła Richarda Schmidta pt. *Motor Control and Learning*⁹⁷. Jak podkreśla W. Petryński, „to nie tylko uczone, nie tylko trener – to Samodzielna Instytucja Szermiercza światowego formatu!”⁹⁸.

W uznaniu zasług Profesora

Doktorowi nauk o kulturze fizycznej Zbigniewowi Czajkowskiemu w uznaniu dokonań w dziedzinie szermierki, wybitnych dokonań w pracy trenerskiej, dorobku naukowego oraz autorytetu moralnego w czerwcu 2004 r. nadano tytuł doktora honoris causa Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach.

Za działalność zawodową i społeczną Zbigniew Czajkowski otrzymał liczne wyróżnienia i odznaczenia, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1964), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1982), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1997), tytuł Honorowego Członka Polskiego Związku Szermierczego, tytuł Zasłużonego Mistrza Sportu, Zasłużonego Działacza Kultury Fizycznej, Zasłużonego Trenera, nagrody przewodniczącego GKFFiT (I i III stopnia), nagrody rektora AWF w Katowicach, liczne medale, dyplomy i nagrody resortowe, wojewódzkie, Polskiego Związku Szermierczego, Polskiego Komitetu Olimpijskiego, Złotym Medalem FIE, oraz wielu innych związków. Brytyjska Akademia Szermierki nadała mu tytuł honorowego profesora, włoska Akademia Szermierki przyznała złoty medal, a Zarząd Główny Akademickiego Związku Sportowego – Medal im. Eugeniusza Piaseckiego. Otrzymał też złoty medal Irlandzkiego Związku Szermierczego (Irish Fencing Federation) – 1985 r., honorowe członkostwo Zrzeszenia Trenerów Stanów Zjednoczonych (United States Coaches Association) – 2006 r., honorowe członkostwo Centrum Szermierki w Pradze, oraz stowarzyszenia Idokan (2009).

Doceniony został też jego wysiłek w trakcie II wojny światowej w Polskiej Marynarce Wojennej, służba na ORP „Ślązak” i ORP „Błyskawica”, Profesor

⁹⁷ Z. Borysiuk, dz. cyt., s. 470.

⁹⁸ W. Petryński, dz. cyt., s. 120.

otrzymał medal morski ze srebrnym okuciem, 4 medale brytyjskie, medal „Pro Patria”. Ponadto w 1970 r. nadano mu honorowy tytuł profesora Brytyjskiej Akademii Fechtunku w Londynie. Natomiast prezydent FIE przesłał mu list gratulacyjny za wspieranie idei wprowadzenia szpady kobiet do programu igrzysk olimpijskich i mistrzostw świata.

Natomiast 17 grudnia 2005 roku przed finałem Pucharu Polski w szpadzie kobiet prezes Adam Lisewski wręczył Zbigniewowi Czajkowskiemu piękną figurkę szermierza z napisem „Profesorowi Zbigniewowi Czajkowskiemu z okazji jubileuszu 70-lecia działalności w szermierce z wyrazami wdzięczności oraz najlepszymi życzeniami Zarząd Polskiego Związku Szermierczego, Warszawa, 17.12.2005 r.”. Podczas zawodów w GKS „Piast” Gliwice w 2013 r. otrzymał od Zarządu Polskiego Związku Szermierczego estetycznie wykonaną plakietkę z okazji jubileuszu 75-lecia działalności w szermierce. Plakietkę tę wręczył jego były uczeń i wicemistrz świata w szabli Jacek Bierkowski. Na 40-lecie klubu sportowego AZS AWF Katowice wręczono mu szklany postument z napisem „40 lat KS AZS AWF Katowice, 1971–2011, Zbigniew Czajkowski”. Nagrody takie wręczono jedynie trzem osobom. 5 września 2011 z okazji 90 urodzin otrzymał ładną plakietkę od trenerów, działaczy i zawodników z Sosnowca, plakietkę od Czesława Wojciechowskiego, od Dolnośląskiego Związku Szermierczego, a podczas gali AWF otrzymał dyplom i życzenia od Polskiego Komitetu Olimpijskiego oraz od Polskiego Związku Szermierczego.

2 października 2009 r. Profesor został nominowany do Złotego Kręgu Wybitnych Osobowości – ludzi sportu o wyjątkowych przymiotach ducha i charakteru oraz niezłomnego patriotyzmu – „Gloria Optimis”⁹⁹ w kategorii wybitny trener. Na pamiątkowej tablicy wmurowanej na dziedzińcu Akademii Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie widnieje napis „Zbigniew Czajkowski – trener”. Znalazł się wśród sportowców uhonorowanych pamiątkowymi gwiazdami, takich jak: major Henryk Dobrzański „Hubal”, prof. Halina Szwarz, oraz mistrzów olimpijskich: Egon Frankego, Józefa Zapędzkiego, Józefa Szmidta, a także dziennikarzy sportowych i ludzi kultury, jak Bogdan Tomaszewski, czy aktor Daniel Olbrychski.

W 2011 r. Hali szermierczej AWF w Katowicach nadano imię profesora Zbigniewa Czajkowskiego. Patron obiektu osobiście odsłonił pamiątkową tablicę. W czasie ceremonii odsłonięcia tablicy Zbigniew Czajkowski powiedział: „Każdy człowiek działający z pasją, niezależnie od tego, czym się zajmuje, musi czuć się zaszczycony i doceniony w takim momencie. Takie chwile nie zdarzają się często. Bywa zresztą, że jesteśmy bardziej cenieni za granicą niż we wła-

⁹⁹ W 2005 roku powołano Kapitułę „Gloria Optimis”. Głównym jej celem jest uhonorowanie wybitnych ludzi za „osiągnięcia sportowe, karierę zawodową, patriotyzm, niezłomny charakter”. Statut Akademii Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie uchwalony przez Senat Akademii 21 lutego 2012 roku https://www.awf.edu.pl/page1_5_5_5.html.

nym kraju. A ta tablica mobilizuje mnie do dalszej pracy”¹⁰⁰. 14 marca 2013 r. Profesorowi Kapituła Medalu Kalos Kagathos przyznał Medal Kalos Kagathos 2013. Uroczyste wręczenie miało miejsce 21 maja 2013 r. w Auli Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁰¹.

Mimo ukończenia 93 lat Profesor jest nadal czynny, prowadzi ciekawe i barwne wykłady w AWF Katowice, okraszone anegdotami i powiedzonkami m.in. Rabbi Jehudy „Wiele uczyłem się od swych nauczycieli, daleko więcej od kolegów, najwięcej zaś od uczniów”. W „Piaście” Gliwice prowadzi ćwiczenia społecznie raz w tygodniu z Darkiem Zielińskim, mistrzem Europy weteranów w szpadzie.

Nadal zachowuje lotny umysł, ponieważ dużo czyta, dużo pracuje i dużo pisze. Jego dewizą są słowa Ambroise’a Parégo słynnego chirurga francuskiego z XVI wieku: „Żaden wysiłek nie jest zbyt duży dla człowieka, który kocha swoją sztukę”¹⁰². Nadal twierdzi, że trener musi kochać swoją dziedzinę sportu w sobie, a nie siebie w sporcie. Dlatego swoje mieszkanie zamienił w istne muzeum. W trzech pokojach znajdują się liczne puchary, plakety, odznaczenia oraz 72 albumy zapisków i notatek z różnych zawodów i ważnych wydarzeń z jego życia. Uważa, że „długowieczność trenerów w szermierce wiąże się z dodatnim wpływem działalności poznawczej (wiedza, myśli, postrzeganie, skupienie uwagi), uczuć (pobudzenie, motyw powodzenia, emocje) i ruchu (sprawność wysiłkowa i zbornościowa)”.

Profesor nadal błyszczy dowcipem i nadal emanuje z niego ogromna radość i chęć do twórczego życia, obfitującego w liczne spotkania, w trakcie których dzieli się chętnie swym niemałym bądź co bądź doświadczeniem¹⁰³.

Warto dodać, że Profesor został przez naturę wyposażony w dobrą pamięć, a na dalszych etapach życia rozwinął sprawne i logiczne myślenie, umiejętność trafnej oceny ludzi i podejmowania decyzji oraz chęć zdobywania i przyswajania wiedzy, motywację do osiągnięć zarówno sportowych, jak i intelektualnych. Dzięki rozwojowi intelektualnemu posiadał on niespotykaną umiejętność zyskiwania słuchaczy i czytelników chłonących przekazywane im treści wskazówki praktyczne nie tylko na planie szermierczej, ale również poza nią. Jego aktywność w różnych dziedzinach została doceniona w aspekcie prestiżu i uwagi wśród społeczności w kraju i na kontynencie europejskim, a także na trudnym rynku amerykańskim i azjatyckim.

¹⁰⁰ *Legenda polskiej szermierki, prof. Zbigniew Czajkowski patronem hali katowickiej AWF*, „Dziennik Zachodni” z 4.02. 2011.

¹⁰¹ Rektor Universitatis Jagellonicae Cracoviensis, Zaproszenie dla Zbigniewa Czajkowskiego na uroczystość wręczenia medalu Kalos Kagathos w dniu 21 maja 2013 r., Kraków 6 maja 2013 r.

¹⁰² Z. Czajkowski, *Zbigniew Czajkowski*, 2000, s. 2–3.

¹⁰³ A. Pac-Pomarnacki, *Jak stać się dobrym trenerem, rozmowa z profesorem Zbigniewem Czajkowskim*, s. 82, 85, 87.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum prywatne Zbigniewa Czajkowskiego

Dr Zbigniew Czajkowski Doktor Honoris Causa Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Wyd. Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach 2004 r.

Règlement pour les Epreuves, Fédération Internationale d' Escrime (FIE), Edition 1959.

II. Prasa i czasopisma

„Antropomotoryka” 2002, 2005.

„Człowiek i Ruch – Human Movement” 2001, 2002.

„Dziennik Zachodni” 2011.

„Refleks” 1995.

„Sport” 1986, 1996.

„Sport Wyczynowy” 1995, 2000.

„Studies in Physical Culture and Tourism” 2009.

„Szermierz” 2001, 2011.

III. Relacje ustne i pisemne

Autoportret Zbigniewa Czajkowskiego z 15 grudnia 2013 r.

Relacja ustna Zbigniewa Czajkowskiego z 16 marca 2014 r.

Z. Czajkowski, *Autoportret*, marzec 1990 r.

IV. Źródła internetowe

[http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Cohen_\(fencer\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Cohen_(fencer))

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Workuta>

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Nawoi>

<http://www.scottishfencing.com/sites/default/files/A%20Short%20History%20of%20Modern%20Fencing%20in%20Scotland%20-%20Edition%201.pdf>;

https://www.awf.edu.pl/page1_5_5_5.html

B. Literatura

I. Prace zwarte

Cohen R., *By the Sword, Gladiators, Musketeers, Samurai, Warriors, Swash-bucklers, and Olympians*, Modern Library Paperbacks, Pan Books 2002.

Marcinek K., *Leksykon polskiej szermierki, historia – ludzie – medale*, Warszawa 2012.

Marzec H., *Historia medalami pisana. 75 lat śląskiej szermierki*, Wyd. Śląski Okręgowy Związek Szermierczy, Katowice 2002.

- Marzec H., *Medalowe riposty. 80 lat śląskiej szermierki*, Wyd. Śląski Związek Szermierczy, Katowice 2007.
- Marzec H., *85 lat śląskiej szermierki*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2012.
- Marzec H., *60 lat szermierki w Gliwicach* [b.r.m.w.].
- Osiński W., *Antropomotoryka*, AWF w Poznaniu, Poznań 2000.
- Wackermann C., *Histoire des Maîtres d'Armes*, Préface de Maître Gérard Six, Académie d'Armes de Suède, Plein Chant 2009.

II. Artykuły

- Borsiuk Z., *Wielki jubileusz Profesora Zbigniewa Czajkowskiego*, [w:] M. Ponczek (red.), *Czterdziestolecie Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach*, Katowice 2010.
- Łuczak M., *70 Jahre im Fechtsport aktiv – Das bunte, abenteuerliche und erfolgreiche Leben des Zbigniew Czajkowski*, [w:] Z. Czajkowski, *Fechten Ferstehen – in die Einheit von Theorie und Praxis*, Verlag Antiquariat Bergische Bücherstube 201. von Jörg Mewes, Zbigniew Czajkowski, Richard Donke und Sabine Isbanner von Antiquariat Bergische Bücherstube (1. November 2010).
- Łuczak M., *Fencing in Poland up to 1939*, „Studies in the Physical and Tourism” 2001.
- Łuczak M., *His Colourful, Adventurous and Successful Life*, [w:] Z. Czajkowski, *Understanding Fencing. The Unity of Theory and Practice*, Staten Island: SKA SwordPlay Books, 2005.
- Łuczak M., *His Colourful, Adventurous and Successful Life*, [w:] Z. Czajkowski, *Understanding Fencing, The Unity of Theory and Practice*, SKA SwordPlay Books, New York 2006.
- Łuczak M., *Jubileusz 80-lecia dr Zbigniewa Czajkowskiego*, „Zeszyty Metodyczno-Naukowe AWF w Katowicach”, Katowice 2001.
- Łuczak M., *Profesor dr Zbigniew Czajkowski – wybitny szermierz, trener, teoretyk, działacz i człowiek*, „Rocznik Naukowy” AWFIS w Gdańsku, t. 13, Gdańsk 2002.
- Łuczak M., *Zbigniew Czajkowski: 80 Year Jubilee – The Colourful, Adventurous and Successful Life*, [w:] *Teoria, praktyka i metodyka szermierki: wybrane zagadnienia (Theory, practice and methodology of Fencing: chosen aspects)*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Katowice 2001.
- Pac-Pomarnacki A., *Jak stać się dobrym trenerem, rozmowa ze Zbigniewem Czajkowskim* „Sport Wyczynowy” 2006.
- Pac-Pomarnacki A., *O życiu, sporcie, trenerstwie i nauce rozmowa z prof. Zbigniewem Czajkowskim w 60-lecie Jego działalności w szermierce*, „Sport Wyczynowy” 1995, nr 7–8.

Petryński Z., *Nauczanie (fecht) Mistrza Czajkowskiego*, „Sport Wyczynowy” 2005.

III. Prace niepublikowane

Prace magisterskie

- A. Horbacz, *Profesor Zbigniew Czajkowski, jego metody treningowe i wychowanie*, AWF Katowice 1989.
- W. Marczak, *Zbigniew Czajkowski, życie prywatne, działalność zawodnicza, trenerska i dydaktyczno-naukowa*, AWF Katowice 2008.
- M. Tomczak, *Życie i działalność (sportowa i naukowa) Zbigniewa Czajkowskiego*, AWF Poznań 2002.

Abstract

Zbigniew Czajkowski – Fencing Coach and Academic Teacher

Profesor Zbigniew Czajkowski is an internationally renowned Polish fencing coach and academic teacher. His contributions to sports training and research in the area of physical culture sciences have been tremendous. Czajkowski's sharpness of mind has yielded his greatest sports successes. In his fencing career he won the bronze medal in the team saber event at the Fencing World Championships in 1953. His famous disciple, Egon Franke, became later the first ever Olympic fencing champion in Poland.

As the Head of the Department of Fencing of the Academy of Physical Education in Katowice founded in 1951, Czajkowski has greatly expanded his scientific output and published more than thirty books in Poland, Germany and the United States on fencing theory and methodology, psychology, pedagogy and training theory. It was Czajkowski who introduced the classification of psychomotor responses (simple, complex, with choice, intuitive, foreseen and unforeseen).

Zbigniew Czajkowski has also delivered numerous lectures and seminars in universities and sports centers in the USA, UK, Ireland, Switzerland, the Netherlands, Czech Republic, Austria, Russia and Ukraine. His students include more than one hundred internationally famous fencing coaches.

In 1991 Zbigniew Czajkowski retired, but he is still active at the Katowice academy. He manages a fencing team, coaching center and numerous courses for trainers and instructors as well as gives tutorials for students.

Professor Zbigniew Czajkowski takes interest in multiple areas unrelated to competitive fencing, such as history of arms and military uniforms, Przemysł regional history, oriental music, photography, politics, Molier and many more. He is an enthusiastic tourist and nature lover. Bursting with humor and stamina, Zbigniew Czajkowski, follows the rule that the one who ages has time for it and wishes it.

Keywords: history of sport, fencing sport, biography, swordsman.